

COVID-19 TANILI BİR GEBENİN DOĞUM ÖNCESİ VE DOĞUM SONRASI DUYGU, DÜŞÜNCE VE KAYGILARI

PRENATAL AND POSTPARTUM EMOTIONS, THOUGHTS AND CONCERNS OF A PREGNANT WOMAN WITH CORONAVIRUS DISEASE

Rukiye DEMİR ¹

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye

ÖZET

Çalışmanın amacı; doğum öncesi koronavirüs hastalığı tanısı alan, doğum yapmak için hastanemize başvuran bir olgunun doğum öncesi ve sonrası duygu, düşünce ve kaygılarını belirlemektir. Olgumuz 26 yaşında, 39. gebelik haftasında olup, 01.03.2021 tarihinde doğum yapmak amacıyla hastanemize başvurmuştur. Sezaryenle ikinci kez doğum yapan hastaya postoperatif dönem tedavisi uygulanmış, Doğum Sonu Bakım Protokolü çerçevesinde doğum sonu loğusalık bakımı ve yenidoğana Bebek ve Çocuk İzlem Protokolü çerçevesinde yenidoğan bakımı verilmiştir. Koronavirüs enfeksiyonunun etkileri için kanıtlar halen yetersizdir. Bu bilinmemelik ve devam eden pandemi süreci doğum öncesi ve sonrası dönemde kadınların kaygılarını artırmaktadır. Sağlık profesyonellerinin bu dönemlerde hastalık tanısı alan kadınlara destek olmaları önemlidir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Gebelik, Doğum Öncesi, Doğum Sonu, Kaygı

ABSTRACT

The aim of the study; to determine the feelings, thoughts and concerns of a patient who was diagnosed with prenatal coronavirus disease and applied to our hospital to give birth. Our case is 26 years old, at 39 weeks of gestation and applied to our hospital to give birth on 01.03.2021. Postoperative period treatment was applied to the patient who gave birth for the second time by cesarean section, postpartum care within the framework of the Postpartum Care Protocol and neonatal care within the framework of the Infant and Child Monitoring Protocol to the newborn. Evidence for the effects of coronavirus infection is still insufficient. This uncertainty and the ongoing pandemic process increase the anxiety of women in the pre- and postpartum period. It is important for healthcare professionals to support women diagnosed with the disease during these periods.

Keywords: Anxiety, COVID-19, Pregnancy, Prenatal, Postpartum

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Rukiye DEMİR, Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye.
E-mail: rukiye_kiyimik@hotmail.com

Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Demir R. (2022). COVID-19 Tanılı Bir Gebenin Doğum Öncesi ve Doğum Sonrası Duygu, Düşünce ve Kaygıları. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 7(21), 43-48.
<http://doi.org/10.5281/zenodo.7388783>

GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının aralık ayında ortaya çıkan koronavirüs (COVID-19) enfeksiyonu tüm dünyayı etkisi altına alarak çok kısa zamanda bir salgına dönüşmüştür. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bu salgını önce "Uluslararası önemde, halk sağlığını tehdit eden acil bir durum" olarak duyurmuş sonra "COVID-19 pandemisi" olarak ilan etmiştir (World Health Organization [WHO], 2021). Enfeksiyonun çok kısa sürede yayılması, yayılmasının engellenememesi ve ölümlerle sonuçlanabilmesi COVID-19 pandemisini sadece bir sağlık sorunu olmaktan çıkartmış, sosyal, ekonomik, psikolojik gibi birçok yönden hayatımızda olumsuz etkiler oluşturmaya başlamıştır (Liao, et al., 2020).

İçinde bulunduğumuz COVID-19 pandemisi günlerinde birçok alanda uygulanan kısıtlamalar, yasaklar, pandemi hakkında gün geçtikçe değişen ve yenilenen bilgiler ve virüsün mutasyona uğraması konusundaki tartışmalar nedeniyle özellikle gebe kalmak isteyen ya da gebe kalan ve doğum yapmış kadınların hayatlarında önemli değişikliklere ve farklı düzeylerde kaygıya neden olmuştur (Liao, et al., 2020; Mert, 2020). Bunun yanı sıra COVID-19 enfeksiyonunun gebelik açısından bir risk yaratmadığı, enfeksiyona bağlı ölüm, erken doğum, fetüs ve yenidoğan için riskleri halen tartışılmakta, gebelerin düşük ya da ölü doğum yapma oranlarına etkisi ise halen bilinmemektedir (Chen, et al., 2020).

Doğum öncesi ve doğum sonu dönemde olan ve COVID-19 hastalığı tanısı alan kadınlar pandemi süresince herkesin yaşadıkları sorunlarla birlikte içinde buldukları durumdan kaynaklı kaygı, korku, depresyon ve uykusuzluk gibi birçok sorunları beraberinde yaşamaktadır (Zhang & Liu, 2020). Özellikle bu yeni tip koronavirüs kadınlarda birçok yönde endişeye neden olmuştur, çünkü geçmiş pandemilerden olan hem Ağır Akut Solunum Yolu Sendromu (SARS-CoV) hem de Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV)'nun gebe kadınlarda ciddi komplikasyonlara neden olduğu yapılan araştırma sonuçlarıyla açıklanmıştır (Chen, et al., 2020). Ayrıca COVID-19 hastalığı tanısı almış ya da enfeksiyon şüphesi olan annelerin bebeğinde herhangi bir problem ortaya çıkabileceği, bebeğini kaybetme, ondan ayrılma ya da hastalık nedeniyle bebeğini emzirememeye düşünceleri oluşmakta bütün bunlarda annede erken bağlanma ve emzirmenin devamlılığını etkilemekte, anneler için ek bir strese ve kaygıya sebep olmaktadır (Chua, et al., 2020).

Hayatı ve sağlığı tehdit eden bir pandeminin toplumun sağlığına bile birçok yönde olumsuz etkileri varken, gebelerin ve doğum yapmış kadınların içinde buldukları sürecin farklı yönlerden hassas bir dönem olduğu düşünüldüğünde, pandeminin bu dönemdeki kadınların ruh sağlığına olumsuz etkileri kaçınılmazdır. Ancak bu dönemlerde COVID-19 ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu, pandeminin enfekte anneler üzerindeki fiziksel etkilerine ve bebeğe bulaşma olasılığına odaklanmıştır. Oysaki gebelerin ve doğum yapan kadınların ruh sağlığı sorunları da bir o kadar önemlidir ve göz ardı edilmemelidir (Mert, 2020; Kotabagi, et al., 2020). Sağlık çalışanları, COVID-19 hastalık tanısı almış doğum öncesi ve sonrası dönemdeki kadınların fiziksel konforunu ve sağlığını önemsemeye birlikte, zihinsel ve ruhsal sağlıklarına da dikkat etmeli, hastanın duygularını, düşüncelerini önemseyerek, endişe ve kaygılarını gidermeye yönelik uygun bakım ve desteği sağlamalıdır (Chen, et al., 2020; Zhang-Liu, 2020). Bu nedenle yararlı olacağı düşünülen ve planlanan bu çalışmanın amacı; COVID-19 hastalığı tanısı almış bir olgunun doğum öncesi ve sonrası duygu, düşünce ve kaygılarını belirlemektir.

OLGU SUNUMU

Çalışmamıza alınan olgumuz 26 yaşında, ortaokul mezunu ve ev hanımı olmakla birlikte 2 gravida ve 1 pariteye sahip, 39. gebelik haftasındadır. Yakını ile temas öyküsü olan hasta, öksürük, tat ve koku alamama, ağrı ve halsizlik şikâyetleri ile 25.02.2021'de hastaneye başvuru yapmış, olası COVID-19 hastalığı ön tanısı ile evinde izolasyona alınmış, daha sonra telefonla aranarak hastaya kesin COVID-19 hastalığı tanısı konulmuştur. Hastaya COVID-19 hastalığına yönelik herhangi bir tedavi başlanmamış sadece izolasyon, düzenli ve dengeli beslenme, dinlenme, uyku gibi önerilerde bulunulmuştur.

Doğum için gününün geldiğini düşünmesi nedeniyle hastanemize başvuru yapan hasta, nöbetçi kadın hastalıkları ve doğum uzmanı tarafından yapılan değerlendirme sonucunda, COVID-19 hastalığı ve eski sezaryen endikasyon sebebi ile 01.03.2021 tarihinde sezaryenle doğuma alınmıştır. Hastanın preoperatif dönemde Kadın Hastalıkları ve Doğum Servisi'ne yatışı yapılarak serviste temas, damlacık ve solunum izolasyon önlemleri alınmıştır. Hastaya doğum öncesinde gerekli bilgilendirmeler yapılmış, doğum sonu anne ve bebek bakımı, doğumda anestezi kullanımı, emzirme ve anne sütü, izolasyon vb. konularında eğitim verilerek bilgili bir şekilde doğuma girmesi sağlanmış, hastanın doğum ve doğum sonu döneme yönelik endişe ve kaygıları azaltılmıştır. Hastanın preoperatif hazırlıkları deneyimli sağlık

personeli tarafından yapılarak, doğum öncesi ilgili yerlere (ameliyathane, yemek porsiyonlama vb.) bilgilendirme yapılarak gerekli önlemler alınmış, hastanın ameliyat hazırlıkları ve postoperatif döneme uyumunun sağlanması için gereken hazırlıklar tamamlanmıştır.

Spinal anestezi yöntemiyle sezaryen ameliyatı olan hasta postoperatif dönemdeki bakım ve izlemi Kadın Hastalıkları ve Doğum Servisi'nde, sıkı temas, damlacık ve solunum izolasyon önlemleri uygulanarak yapılmıştır. Doğum sonu dönemde annenin loğusalık bakımı Sağlık Bakanlığı Doğum Sonu Bakım Yönetim Protokolü'ne göre, yenidoğanın bakımı ise Bebek ve Çocuk İzlem Protokolleri'ne göre yapılmış, sağlıklı doğan ve genel durumu iyi olan yenidoğanın annenin yanında kalmasına karar verilmiş, emzirme ve tensel temas ilk bir saat içerisinde başlatılmıştır. 3605 gr kilo, 50 cm boy uzunluğu ve 35 cm baş çevresi ölçülerine sahip olan yenidoğanın 1. ve 5. dakika Apgar skoru ölçümü 9 olarak sisteme kaydedilmiştir.

Çalışmaya katılan olguya doğum öncesi duygu, düşünceleri ve yaşadığı kaygılar sorulduğunda; gebelik süresince ve COVID-19 hastalığı tanısı almadan önce herhangi bir kaygı ya da endişe yaşamadığını ancak COVID-19 hastalığı belirtileri başladığında ve hastalık tanısı alındığında, hastalığın bebeğe ve yakın çevresine bulaştırabileceğinden kaygılandığını, ölüm ve bebeğini kaybetme korkusu yaşadığını, bol bol dua ettiğini, her gece ağladığını ve ağlayarak rahatladığını belirtmiştir. Bu süreçte hastanın eşinin COVID-19 enfeksiyonu testinin negatif çıkması, onlardan izole olması nedeniyle kendini çok yalnız ve çaresiz hissettiğini, "keşke daha iyi önlem alıp, korunsaydım hasta olmasaydım" şeklinde pişmanlıklar yaşadığını, ayrıca doğum yapmak için hastaneye başvurduğunda sağlık çalışanlarının hasta olduğu için kendinden çekineceği ve dışlanacağı gibi düşüncelerinin bu dönemde çok sıklaştığını ve kendisinde korku, kaygı ve heyecana yol açtığını belirtmiştir. Yakın çevresinde olan kişilerin destek olmasını beklediğini ve izole olması nedeniyle kendisine destek olamadıkları için üzülüğünü, bütün bunlardan dolayı çok bunaldığını ve düşündükçe çıkmaza düştüğünü, onlara bunları yaşattığı için kendisini çok suçladığını ifade etmiştir.

Hastaya doğum sonrası duygu ve düşünceleri, yaşadığı kaygılar sorulduğunda; hasta sorunsuz geçen doğumu sonrası rahatladığını, kendini iyi hissettiğini, bebeğe yapılan değerlendirmeler sonucunda onun iyi olduğunu gördüğünde ve sağlıklı olduğu söylendiğinde stresinin ve kaygısının azaldığını, ama evde onu bekleyen bir çocuğunun daha olduğunu, ona ve yakınlarına enfeksiyonu bulaştırma kaygısı hala yaşadığını söylemiştir. Olgumuz doğum sonu dönem hakkında kendi ve yenidoğan bakımı ile ilgili bütün bildiklerini unuttuğunu ve bu süreçte yalnız nasıl baş edebileceğini bilmediğini ifade etmiştir. Kendisinin karantina süresinin dolmasına az kaldığını ve bu sürenin bitmesini büyük bir heyecanla beklediğini, bu sürecin bitmesiyle diğer çocuğuna, eşine ve yakınlarına sınıksız sarılacağını ve o günlerin değerini bileceğini, en çok diğer çocuğunu özlediğini ve onun yanında olmadığını için suçluluk duyduğunu söylemiş, en çokta kendi mutfağında yemek yapmayı özlediğini gözleri dolarak anlatmıştır. Hasta doğum sonu 48. saatini doldurduktan sonra yaşam bulguları, genel durumu ve laboratuvar testleri iyi olduğu için taburcu edilmiştir. Doğum sonu dönemde hastanın bilgi eksikliğini gidermek ve bu döneme uyumunu kolaylaştırmak ve kaygılarını azaltmak amacıyla taburculuk eğitimleri verilmiştir.

Çalışmamızda araştırma ve yayın etiğine uygunluğuna dikkat edilmiş, çalışmamıza alınan olgumuza bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formu imzalatılmıştır.

Sorumlu yazar olarak; yazıda konusu geçen ürünlerle ilgili finansal veya finans dışı hiçbir kuruluş veya işletmeyle ortaklık veya üyelik bağlantım bulunmadığını kabul ve beyan ederim.

TARTIŞMA

Çalışmamızda olgumuz 39. gebelik haftasında sezaryenle doğum yapmış, doğumda ya da doğum sonu dönemde herhangi bir komplikasyon gelişmemiştir. Pandemi sürecinde doğum şekline yönelik yapılan çalışmalarda COVID-19 temaslı veya hastası olan kadınlar için farklı önerilerde bulunulmuştur. Olgumuzun bir önceki doğumunun sezaryenle gerçekleşmesi ve COVID-19 hastası olması bir endikasyon olarak görülmüş ve bu yöntemle doğum gerçekleştirilmiştir. Literatürde COVID-19 enfeksiyonu geçiren gebeler için doğum yöntemleri arasında tercih etme ile ilgili kesin kanıtlar yoktur (Aslan ve ark., 2020). Fakat normal vajinal doğumda daha çok solunum, akıntı, sekresyon, gaita ile bulaşmama riskinin olduğu ve sezaryen doğumda solunum sıkıntısı yaşanma ihtimalinin olası olması doğum şekline karar verirken dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur ancak her iki doğum şekli için de doğumda bölgesel anestezi tercih edilmesi ve uygulanması tavsiye edilmektedir (Aslan, et al., 2020; Wu, et al. 2020).

Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 hastalığı tanısı alan bir annenin bebeğini güvenli bir şekilde emzirmesini, bebeğiyle ten teması erken dönemde sağlamasını ve bebeğiyle birlikte aynı odada kalmasını önermektedir (WHO, 2020). Çalışmamızda anneye aynı odada kalan yenidoğan ile annenin ten tene teması erken dönemde sağlanmış ve anne bebeğini doğum sonu ilk bir saat içerisinde emzirmiştir. Literatürde COVID-19 enfeksiyonunun annenin bebeğini emzirmesiyle bebeğe bulaşabileceği yönünde bir bilgi bulunmamaktadır. COVID-19 enfeksiyonu yönünden şüpheli olan ya da enfeksiyon tanısı almış bir annenin bebeğini emzirmesi ve emzirme sürecinin sürdürülmesi yenidoğan sağlığı açısından oldukça greklidir (Brooks, et al., 2020; Huang, et al., 2020).

Literatürde gebelikte oluşan kaygının nedenlerinin; ölüm korkusu, bebeğini görememe ve onu kaybetme, emzirememe ya da onu kucağına alamama gibi düşüncelerle ortaya çıktığı belirtilmiştir (Huang, et al., 2020; Zhang-Liu, 2020). Olgumuz gebelik süresince ve COVID-19 hastalığı tanısı almadan önce bir kaygı yaşamadığını, kendisine hastalık tanısı konulduğunda bebeğinede enfeksiyonu bulaştıracağını, enfeksiyona sahip olan bebeğinin, onun küçük bedeninin bu enfeksiyonla mücadele edemeyeceğini düşündüğünü ve bu nedenle korku ve kaygı yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca annenin evde başka çocuğunun olması ve onunla ilgilenememesi, izolasyon sürecini yönetmede yaşayabileceği sıkıntılardan dolayı doğum öncesi dönemde kaygısının artmış olabileceği düşünülmektedir. Konu ile ilgili yapılan bir çalışmada; annede var olan bir enfeksiyonun bebeğe bulaşma düşüncesi, bebek sağlığından duyulan endişe, sezaryen doğum yapma ve ölü doğum endişesinin gebelerin kaygı düzeylerini artırdığı, SARS enfeksiyonu olan 8 gebenin kaygı düzeylerinin incelendiği çalışmada, annelerin gebeliklerinde olumsuz duygulanım, uyku sorunları ve hayal kırıklığı yaşadıkları bildirilmiş, gebelerin kaygı ve depresyon düzeyleri yüksek bulunmuştur (Dodgson, et al., 2018; Melender, 2020). Antenatal dönemde COVID-19 hastalığı tanısı alan ve izolasyonda bulunan gebelere sadece obstetrik bakıma yönelik olmayan gebenin psikososyal ihtiyaçlarını da karşılamaya yönelik bir bakım ve danışmanlık verilmelidir. Ayrıca çalışmalarda ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda, gebelerin doğum süreci ve bebekleri ile ilgili yaşadıkları kaygılarda sosyal destek mekanizmalarının büyük önem taşıdığı ve bireyselleştirilmiş bakıma ihtiyaç duydukları saptanmıştır (Dodgson, et al., 2018; Linde-Siqueira, 2018; Zhang-Liu, 2020).

Hastaya doğum sonrası duygu, düşünceleri ve yaşadığı kaygıları sorulduğunda; şu an kendini çok iyi hissettiğini ama hala birtakım kaygılar yaşadığını ifade etmiştir. Salgından etkilenen özellikle gebelik, doğum sonu gibi belirli periyotlarda bulunanlar ölüm, toplum tarafından dışlanma ve geçmiş bir salgında yaşadıklarını yeniden yaşama korkusu, çaresizlik, yalnızlık gibi tepkiler gösterebilir (Yu, et al., 2020; Arslan, et al., 2020). Bu nedenle annenin fizyolojik sağlığına odaklanırken psiko-sosyal durumu göz ardı edilmemeli, annelik hüznü, depresyon veya psikoz yönünden değerlendirilmelidir.

Pandemi ile birlikte doğum sonu bakım hizmetlerini de etkileyecek doğum sonu erken taburculuk uygulaması gündeme gelmiştir. Bu uygulamanın çeşitli avantajları olduğu gibi dezavantajları da mevcuttur. Çalışmamızdaki olgu doğum sonu 48. saatini doldurduktan sonra gerekli eğitimler ve önlemler alınarak taburcu edilmiştir. Hastanede ve taburculuk sonunda annenin iyi eğitilmiş olması ve kesintisiz bakım desteği özellikle pandemi dönemlerinde gereklidir. Pandemi sürecinde doğum sonu döneme yönelik loğusalık bakımı, erken taburculuğa yönelik hazırlanmalı, hastaneye yatıştan itibaren doğum sonu sürece yönelik bakım planı uygulanmalı ve eğitim verilmelidir (Dodgson, et al., 2018; Brooks, et al., 2020; Wu, et al., 2020).

SONUÇ

COVID-19 hastalığının maternal ve fetal yöndeki etkileri açısından kanıtların halen yetersiz olması gebelerin ve doğum yapan kadınların çeşitli konularda kaygı yaşamalarına ve bu yaşadıkları kaygılarında kadınların yaşam ve sağlıklarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Çalışmamızdaki olguda hem doğum öncesi hem sonrası çeşitli nedenlere bağlı olarak kaygılarının ve olumsuz duygu ve düşüncelerinin olduğu, suçluluk, pişmanlık, korku, endişe ve heyecan gibi birçok duygunun bir arada yaşadığı görülmüştür. Kadın sağlığının gelişmesi, yükseltilmesi hem aile hem de toplum sağlığının gelişmesi demektir bu bakımdan COVID-19 pandemisinin özellikle gebe ve doğum öncesi ve sonrası dönemlerde olan kadınların yaşamlarına ve sağlıklarına olumsuz etkilerinin belirlenerek, bu etkileri iyileştirme çabalarına hizmet edebilecek önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Bu nedenle kadınların duygu, düşünce ve kaygı durumlarının belirlenmesi ve profesyonel ve bireyselleştirilmiş bir destekleyici bakım alması anne ve bebek sağlığını olumlu etkilemesi bakımından önemli bir faktördür.

Bu bağlamda enfeksiyonun maternal ve fetal sağlık üzerine fizyolojik etkilerinin yanı sıra psikososyal etkilerinin de değerlendirildiği çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Teşekkürler

Çalışma kapsamında, gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul eden olguya (N.B.) teşekkür ederim.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırma desteği

Çalışmayı maddi olarak destekleyen kişi/kuruluş yoktur.

KAYNAKLAR

- Aslan, M. M., Yuvacı, H. U., Köse, O., Cevrioğlu, A. S. ve Özden, S. (2020). COVID-19 ve Gebelik. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 1: 10-13. <https://doi.org/10.34084/bshr.713716>
- Brooks, S., Webster, R., Smith, L., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., ve Rubin, G. (2020). The Psychological Impact of Quarantine And How to Reduce It: Rapid Review of the Evidence. *Lancet Psychiatry*, 395 (14): 912-20. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Chen, P., Mao, L., Nassis, G. P., Harmer, P., Ainsworth, B. E., ve Li, F. (2020). Coronavirus Disease (COVID19): The Need to Maintain Regular Physical Activity While Taking Precautions. *Journal of Sport and Health Science*, 9 (2): 103-4. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2020.02.001>
- Chua, M. H., Cheng, W., Goh Shermin, S. S., Kong, J., Li, B., Lim, J. ve et al. (2020). Face Masks in the New COVID-19 Normal: Materials, Testing, and Perspectives. *SPJ*, 7: 728-735. <https://doi.org/10.34133/2020/7286735>
- Dodgson, J. E., Tarrant, M., Chee, Y. O., ve Watkins, A. (2020). New Mothers' Experiences of Social Disruption and Isolation During the Severe Acute Respiratory Syndrome Outbreak in Hong Kong, *Nursing & Health Sciences*, 12 (2): 198-204. <https://doi.org/10.1111/j.1442-2018.2010.00520.x>
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y. ve et al. (2020). Clinical Features of Patients Infected With 2019 Novel Coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*, 395: 497-506. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30183-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30183-5)
- Kotabagi, P., Nauta, M., Fortune, L., ve Yoong, W. (2020). COVID-19 Positive Mothers Are Not More Anxious or Depressed Than Non COVID Pregnant Women During The Pandemic: A Pilot Case-Control Comparison. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 252: 615-616. <https://doi.org/10.1016/j.ejogrb.2020.07.037>
- Liao, M., Liu, Y., Yuan, J., Wen, Y., Xu, G., Zhao, J., ve et al. (2020). The Landscape of Lung Bronchoalveolar Immune Cells in COVID-19 Revealed by Single-Cell RNA Sequencing. *Nat Med*, 26: 842-4. <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0901-9>
- Linde, A. R., ve Siqueira, C. E. (2018). Siqueira Women's Lives in Times of Zika: Mosquito-Controlled Lives?. *Cad. Saúde Pública*, 34 (5): 1-7 e00178917 <https://doi.org/10.1590/0102-311x00178917>
- Melende, H. (2020). Experiences of Fears Associated With Pregnancy and Childbirth: A Study of 329 Pregnant Women. *Birth*, 29 (2): 101-111. <https://doi.org/10.1046/j.1523-536x.2002.00170.x>
- Mert, A. (2020). COVID-19 Salgını Sürecinde Farklı Yönleriyle Kadınların Durumu, <https://kockam.ku.edu.tr/covid-19-salgini-surecinde-farkli-yonleriyle-kadinlarin-durumu-asli-e-mert/>, (09.09.2021).
- World Health Organization (WHO). Questions and answers on coronaviuses, <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>, (10.09.2021).
- Wu, Y., Guo, C., Tang, L., Hong, Z., Zhou, J., ve Dong, X. (2020). Prolonged Presence of SARS-CoV-2 Viral RNA in Faecal Samples. *Lancet Gastroenterol Hepatol*, 5: 434-435. [https://doi.org/10.1016/S2468-1253\(20\)30083-2](https://doi.org/10.1016/S2468-1253(20)30083-2)
- Yu, N., Li, W., Kang, Q., Xiong, Z., Wang, S., Lin, X. ve et al. (2020). Clinical Features and Obstetric and Neonatal Outcomes of Pregnant Patients with COVID-19 in Wuhan, China: A Retrospective, Single-Centre, Descriptive Study, *Lancet Infect Dis*, 20: 30176-6. [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(20\)30176-6](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30176-6)
- Zhang, L. ve Liu, Y. (2020). Potential Interventions for Novel Coronavirus in China: A Systemic Review. *Journal of Medical Virology*, 92 (5): 479-490. <https://doi.org/10.1002/jmv.25707>